

**KNJIŽNIČNE USLUGE ZA OSOBE S POSEBNIM POTREBAMA
KAO DIO NACIONALNE STRATEGIJE JEDINSTVENE POLITIKE
ZA OSOBE S INVALIDITETOM OD 2003. DO 2006. GODINE**

LIBRARY SERVICES FOR PERSONS WITH SPECIAL NEEDS AND
DISABILITIES AS PART OF THE *NATIONAL STRATEGY OF THE UNIQUE
POLICY FOR THE DISADVANTAGED FROM 2003 TO 2006*

Veronika Čelić-Tica

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
vcelic@nsk.hr

Dunja-Marija Gabriel

Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
dgabriel@nsk.hr

UDK / UDC 027.6(497.5)

021:027.6

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 1. 2. 2005.

Sažetak

Polazeći od činjenice da u Hrvatskoj nema sustavnog rješenja problema knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama, u radu se predstavljaju preliminarni rezultati istraživanja provedenog u okviru projekta "Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama – utvrđivanje problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama u Republici Hrvatskoj", koji je 2004. godine, u suradnji s Hrvatskom udrugom za disleksiju, Hrvatskim zavodom za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice i IFLA-inom Sekcijom za knjižnice za osobe s posebnim potrebama, pokrenula Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskoga knjižničarskog društva. Metodologija rada na projektu, iako provjerena na užoj skupini osoba s poteškoćama u čitanju i pisanju i s poremećajem u ponašanju, može se primijeniti kao dio istraživanja u proširenju *Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom*, s krajnjim ciljem poboljšanja kvalitete knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama u narodnim, školskim te specijalnim knjižnicama poput knjižnica odgojnih domova i kaznenih ustanova.

Ključne riječi: knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama, narodne knjižnice, školske knjižnice, knjižnice odgojnih domova i kaznenih ustanova, *Nacionalna strategija*

jedinstvene politike za osobe s invaliditetom, disleksija, biblioterapija, logo-biblioterapija, Hrvatska

Summary

As there still seems to be no systematic approach in Croatia to the issues of library services for persons with special needs, the paper presents the preliminary results of the research conducted within the project «Library services for the persons with special needs –determining the problem of reading and writing causing the changes in the behaviour of juvenile attending the young offenders institutions and penal institutions in Croatia». The project was initiated in 2004 by the Committee for Library Services for Persons with Special Needs and Disabilities (Croatian Library Association) in co-operation with Croatian Dyslexia Association, Croatian Institute for Librarianship (National and University Library) and IFLA Section for Libraries Serving Disadvantaged Persons. Even though it had been tested and verified on a smaller group of persons with difficulties in reading and writing and with behaviour disorders, the methods and activities applied in this Project should be viewed as an extension of the *National strategy of the unique policy for the disabled*, the main goal of which is the improvement of the quality of library services for persons with special needs and disabilities in public, school and special libraries such as libraries of the young offenders institutions and penal institutions.

Keywords: library services for persons with special needs and disabilities, public libraries, school libraries, libraries of the young offenders institutions and penal institutions, *National strategy of the unique policy for the disadvantaged*, dyslexia, bibliotherapy, logo-bibliotherapy

I Uvod

U osobe s posebnim potrebama¹ ubrajamo osobe s tjelesnim i mentalnim poteškoćama, dislektične osobe, bolničke pacijente, osobe zbrinute u domovima umirovljenika, starije slabo pokretne osobe vezane uz kuću, osobe u odgojnim i kaznenim ustanovama, slijepe i slabovidne, gluhe i nagluhe te gluho-slijepe osobe.²

U Ustavu Republike Hrvatske naglašava se područje posebne skrbi o osobama s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život.³ Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži objavio je 1999. godine *Nacionalni program za poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom*.⁴ U uvjetima stvaranja ne-

¹ Umjesto dosad uvriježenog izraza *osobe s invaliditetom*, u radu se koristi izraz *osobe s posebnim potrebama* budući da podrazumijeva i poteškoće koje nužno ne znače i invaliditet u medicinskom i rehabilitacijsko-edukacijskom okruženju, zakonodavstvu itd.

² Libraries Serving Disadvantaged Persons Section. Strategic plan [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s9/annual/sp09-04.htm>

³ Ustav Republike Hrvatske [citirano: 2006-05-02]. Dostupno na:

http://www.vlada.hr/Download/2002/11/11/USTAV__REPUBLIKE__HRVATSKE.doc

⁴ Nacionalni program za poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom / [uredništvo Štefanija Bortek-Knešaurek, Vesna Mihanović]. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 1999.

opходnih pretpostavki za punopravno članstvo u Europskoj uniji, Vlada Republike Hrvatske 2003. godine donijela je dokument *Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine*.⁵ U tom je dokumentu naglasak stavljen na prijedlog mjera kojima će se utvrditi aktivnosti u svrhu praćenja provedbe i realizacije osnovnih ciljeva strategije, a to su promicanje i osiguravanje prava osoba s invaliditetom, stvaranje uvjeta za djelotvorno rješavanje problema, koordinirano djelovanje i učinkovito informiranje na svim razinama, osiguravanje punog i aktivnog sudjelovanja u životu zajednice, te senzibilizacija društva. Međutim, on ne uključuje programe za poboljšanje kvalitete knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama. Isto vrijedi i za *Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2008. godine*⁶ pa smatramo da niti jedan od spomenutih dokumenata neće moći u potpunosti ostvariti svoje ciljeve i zadatke.

S obzirom na iznesene činjenice, može se zaključiti da u Hrvatskoj nema sustavnog rješenja problema knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama. Stoga će se u ovom radu predstaviti ciljevi, zadaci i program rada Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama Hrvatskoga knjižničarskog društva, na kojima bi se trebali temeljiti programi i sadržaji za realizaciju te vrste knjižničnih usluga.⁷ Usvajanjem tih programa, kao dijela *Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom*, poboljšala bi se kvaliteta te vrste knjižničnih usluga u narodnim, školskim i specijalnim knjižnicama poput knjižnica odgojnih domova i kaznenih ustanova.

2 Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama

Važnost unapređivanja knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama prva je uočila svjetska organizacija Ujedinjenih naroda, pa je preko UNESCO-a, svoje specijalizirane organizacije za znanost, obrazovanje i kulturu, donijela *Manifest za školske knjižnice*⁸ i *Manifest za narodne knjižnice*.⁹ Važan je dokument i

⁵ Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine [citirano: 2005-01-28]. // Narodne novine 13(2003). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

⁶ Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2008. godine [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: <http://www.ljudskaprava-vladarh.hr/default.asp?ru=11&gl=200411190000003&sid=&jezik=1>

⁷ Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama. Plan i program rada [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: http://www.hkdruštvo.hr/hr/strucna_tijela/30/plan_i_program

⁸ Vidjeti u: Saetre, Tove Pemmer; Glenys Willars. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

⁹ Vidjeti u: Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

*Povelja za čitatelja*¹⁰ (Charter for the Reader) koju su 1992. godine zajednički usvojili Međunarodna udruga izdavača (International Publishers Association) i Međunarodni odbor za knjigu (International Book Committee). U Povelji, među ostalim, stoji da je čitanje neophodno za naše kulturno i znanstveno naslijeđe te za promicanje međunarodnog razumijevanja i izgradnju demokracije u vlastitoj sredini.

Sljedeći načela navedenih dokumenata, IFLA-ina Sekcija za osobe s posebnim potrebama (Libraries Serving Disadvantaged Persons Section)¹¹ potiče razvoj knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama osnivanjem povjerenstava za poticanje čitanja i pisanja i objavljivanjem smjernica i sličnih publikacija vezanih za tu problematiku poput *Smjernica za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom* i *Smjernica za građu laganu za čitanje*.¹² Na tom je tragu 22. rujna 2000. na 32. skupštini Hrvatskoga knjižničarskog društva osnovana Radna grupa za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama koja, Odlukom Stručnog odbora HKD-a od 18. studenoga 2002., prerasta u Komisiju za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama.

Ciljevi su Komisije sljedeći:

- poticanje hrvatske knjižničarske zajednice na poboljšavanje kvalitete pružanja usluga za osobe s posebnim potrebama, ponajprije u školskim i narodnim knjižnicama,
- suradnja narodnih i školskih knjižnica s bolnicama, odgojnim domovima i kaznenim ustanovama,
- organiziranje stalnoga stručnog usavršavanja knjižničara putem radionica, seminara i sl., vezano uz knjižnične službe i usluge za osobe s posebnim potrebama,
- izrada stručnog programa za pomoć djeci i mladima s posebnim potrebama koji bi se provodio u narodnim i školskim knjižnicama i knjižnicama odgojnih domova i kaznenih ustanova,
- izrada nacionalnih standarda u knjižničarstvu za rad s osobama s posebnim potrebama i
- izrada publikacija za edukaciju knjižničara u knjižnicama koje pružaju usluge osobama s posebnim potrebama.

Kako bi se navedeni ciljevi ostvarili, Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama odredila je sljedeće *zadatke*:

- istraživanje i analiza podataka radi utvrđivanja stanja knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama u Hrvatskoj u okviru narodnih, školskih i specijalnih knjižnica poput knjižnica odgojnih domova i kaznenih ustanova,

¹⁰ Dijelom objavljeno u: Nielsen, Gyda Skat; Birgitta Irval. *Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 17.

¹¹ Libraries Serving Disadvantaged Persons Section [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s9/annual/sp09-04.htm>

¹² Tronbacke, Bror Ingemar. *Smjernice za građu laganu za čitanje*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.

- uspostavljanje suradnje sa stručnim udrugama za osobe s posebnim potrebama, poremećajima i oštećenjima u Hrvatskoj, zbog ispitivanja i utvrđivanja specifičnih korisničkih potreba,
- poticanje svih tijela državne uprave koja će provoditi mjere iz nacionalne strategije za osobe s posebnim potrebama, na promicanje prava i unapređivanje rada knjižnica,
- proširivanje rada na zakonskim propisima na nacionalnoj razini koji se odnose na prava osoba s posebnim potrebama,
- uspostavljanje suradnje sa susjednim zemljama koje rade na sličnim projektima i s IFLA-om i njezinom Sekcijom za knjižnice za osobe s posebnim potrebama i
- prevođenje na hrvatski jezik međunarodnih standarda i smjernica vezanih za pružanje knjižničnih usluga osobama s posebnim potrebama.

3 Projekt “Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama – utvrđivanje problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama u Republici Hrvatskoj”

Slijedom postavljenih ciljeva i zadataka Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama, u suradnji s Hrvatskom udrugom za disleksiju (HUD), Hrvatskim zavodom za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice (NSK) i IFLA-inom Sekcijom za knjižnice za osobe s posebnim potrebama pokrenula je 2004. trogodišnji projekt pod nazivom “Knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama – utvrđivanje problema čitanja i pisanja kod osoba s poremećajem u ponašanju i izrečenim odgojnim mjerama u Republici Hrvatskoj”.

3.1 Cilj projekta

Projekt je pokrenut s ciljem poboljšanja kvalitete usluga u suvremenim knjižnično-informacijskim središtima, koja će svojim programima, knjižnom i neknjižnom građom, prilagođenim prostorom i opremom te informacijskom tehnologijom postati mjesto igre, učenja, obrazovanja i biblioterapije za osobe s posebnim potrebama. Na temelju rezultata istraživanja izradit će se prijedlog proširenja *Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine* na knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama.

3.2 Sadržaj projekta

Disleksija, kao jedna od poteškoća u čitanju, pisanju i učenju, rasprostranjenost je diljem svijeta te obuhvaća 8-10 posto stanovništva. U Hrvatskoj je prema evidenciji Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u 2005. godini upisano oko 350.000 djece u osnovne i srednje škole. U skladu s podatkom o rasprostranjenosti disleksije u svijetu, okvirna brojka s kojom se raspolaze u Hrvatskoj udruzi za disleksiju o broju školske djece s disleksijom je čak 30.000 djece u

osnovnim i srednjim školama. Usprkos tome, nema sustavne brige o osobama s tim poteškoćama.

S obzirom na velik broj djece školskog uzrasta s problemima disleksije, istraživanje smo problemski usmjerili na djecu i mlade u odgojnim domovima i kaznenim ustanovama. Pritom smo pošli od teze, potvrđene u nekim sličnim istraživanjima, primjerice u Švedskoj, da više od polovice djece i mladih u ustanovama za maloljetne prijestupnike ima ozbiljne poteškoće u pisanju, a zatvorenici u kaznenim ustanovama u čitanju.¹³

Istraživanje bi trebalo dati odgovor na pitanje o povezanosti problema čitanja i pisanja i asocijalnog ponašanja kod djece i mladih smještenih u odgojne domove i kaznene ustanove u Hrvatskoj, te ponuditi knjižnične programe za svladavanje teškoća u učenju s krajnjim ciljem suzbijanja nasilja kod djece i mladih.

3.3 Način izvođenja projekta

Temeljem adresara Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa u istraživanje su uključene sljedeće ustanove: 1. Odgojni dom Bedekovčina (za dob 10-20 godina); 2. Dom za odgoj djece i mladeži u Karlovcu (za dob 14-20 godina); 3. Odgojni dom za mušku omladinu "Pahinsko" u Ivancu (za dob 14-20 godina); 4. Odgojni dom za mušku mladež Mali Lošinj (za dob 14-20 godina); 5. Centar za odgoj u Rijeci (za dob 7-20 godina); 6. Dom za odgoj djece i mladeži u Zadru (za dob 14-21 godina); 7. Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku (za dob 7-20 godina); 8. Dom za odgoj Split (za dob 10-21 godina); 9. Dom za odgoj u Puli (za dob 10-18 godina); 10. Centar za odgoj u Zagrebu – Dugave (za dob 10-20 godina); 11. Odgojni zavod Turopolje u Velikoj Gorici (za dob 14-20 godina); 12. Okružni zatvor Zagreb – Remetinec (za dob 14-20 godina); i 13. Okružni zatvor Split – Solin/Dračevac (za dob 14-20 godina).

Kako bi se ishodila dopuštenja za ulazak u navedene ustanove, o istraživanju su obaviještena i nadležna ministarstva Republike Hrvatske: Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, nadležno za odgajanje u odgojnim domovima; Ministarstvo pravosuđa, nadležno za zatvorenike i maloljetne prijestupnike; Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, nadležno za odgojno-obrazovnu djelatnost u navedenim ustanovama i Ministarstvo kulture, nadležno za narodne i pokretne knjižnice i njihovu suradnju sa zatvorskim knjižnicama i knjižnicama u odgojnim domovima.

Utvrđene su i faze rada:

- izrada upitnika za utvrđivanje stvarnoga stanja u knjižnicama navedenih ustanova,

¹³ Svensson, Idor; Ingvar Lundberg; Christer Jacobson. The prevalence of reading and spelling difficulties among inmates of institutions for compulsory care of juvenile delinquents. // *Dyslexia* 7, 2(2001), 63.

- izrada trijažnog upitnika¹⁴ za utvrđivanje stupnja poremećaja u čitanju i pisanju¹⁵ za djecu i mlade od 14 do 21 godine starosti smještene u navedenim ustanovama,
- izrada programa posjeta odgojnim domovima i kaznenim ustanovama,
- analiza stvarnoga stanja u knjižnicama navedenih ustanova na temelju provedenog istraživanja,
- izrada programa preobrazbe sadašnjih knjižnica u suvremena knjižnično-informacijska središta,¹⁶
- izrada specijalnog programa za rad s djecom i mladima s teškoćama čitanja i pisanja u sklopu knjižnica odgojnih domova i kaznenih ustanova, uključujući kreativno-interventni program *logo-biblioterapije*,
- edukacija knjižničara i ostalih djelatnika stručno-razvojne službe odgojnih domova i kaznenih ustanova i
- izrada uputa za rad s odgajanicima kao pomoć knjižničarima i ostalim djelatnicima stručno-razvojne službe odgojnih domova i kaznenih ustanova.

3.4 Preliminarni rezultati: 2004.-2005.

Istraživanje stvarnog stanja knjižnica provedeno je u trinaest ustanova obuhvaćenih projektom. Analiza dobivenih podataka pokazala je da prema *Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*¹⁷ i *Standardu za školske knjižnice*¹⁸ ni jedna od ispitanih ustanova nema primjerenu knjižnicu. U kaznenim ustanovama (Zagreb-Remetinec, Split-Solin/Dračevac) postoji knjižnica za zatvorenike, međutim, i prostor i fond ne odgovaraju navedenim standardima.

Logopedi su osmislili i izradili trijažni upitnik za utvrđivanje stupnja poremećaja u čitanju i pisanju za djecu i mlade od 14 do 21 godine starosti koji su smješteni u navedenim ustanovama. Istraživanje je za sada provedeno u sedam ustanova (Odgojni dom Bedekovčina, Dom za odgoj djece i mladeži u Karlovcu, Odgojni dom za mušku omladinu "Pahinsko" u Ivancu, Dom za odgoj Split, Odgojni zavod Turopolje u Velikoj Gorici, Okružni zatvor Zagreb – Retetinec i Okružni zatvor Split – Solin/Dračevac) te ustanovljeno da 20-40 posto ispitanika ima disleksiju ili neki drugi poremećaj u čitanju i pisanju.

Istodobno s provođenjem trijažnog upitnika, održana su i predavanja za knjižničare i druge djelatnike tih ustanova kako bi se upoznali s prijedlogom opre-

¹⁴ Trijažni upitnik predstavlja dijagnostički test za procjenu poremećaja u čitanju i pisanju, a izrađuje ga logoped.

¹⁵ Miles, Thomas Richard; Elaine Miles. *Sto godina disleksije*. Jastrebarsko : Naklada Slap, 2004. Str. 135-136.

¹⁶ Čelić-Tica, Veronika; Mira Zovko. *Školske knjižnice danas*. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2000.

¹⁷ *Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* [citirano: 2006-05-09]. // Narodne novine 58(1999). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

¹⁸ *Standard za školske knjižnice* [citirano: 2006-05-09]. // Narodne novine 34(2000). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

manja knjižnica i programom rada i aktivnostima. Budući da je uređenje knjižnice i razvijanje knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama bitna pretpostavka za uključivanje u *Nacionalnu strategiju jedinstvene politike za osobe s invaliditetom*, kriterije za opremanje i program rada u takvim knjižnicama navodimo u nastavku.

3.4.1 Opremanje knjižnica u odgojnim domovima i kaznenim ustanovama

Knjižnica treba biti smještena u ugodnom prostoru s odgovarajućim namještajem i opremom u skladu sa *Standardom za školske knjižnice*, a njezin fond treba biti prilagođen osobama s poteškoćama čitanja i pisanja tj. učenja. Stoga on ponajprije treba sadržavati građu laganu za čitanje i zvučne knjige. Postoje dvije vrste građe lagane za čitanje: prilagođene "obične" knjige i knjige posebno pisane za osobe s teškoćama čitanja. One mogu biti popraćene inačicom na vrpici, tako da čitatelj može istodobno slušati vrpicu i pratiti tekst u tiskanoj knjizi, poboljšavajući na taj način čitanje s razumijevanjem.¹⁹ Pristup tiskanoj građi omogućuju i zvučne knjige kao formati za "čitanje slušanjem".²⁰

Korištenje multimedijских računala sa slikom, zvukom i tekstem za osobe s teškoćama pri čitanju predstavlja nov i zanimljiv način učenja. Danas postoje brojni računalni programi za provjeru pravopisa i gramatike posebno namijenjeni osobama s disleksijom. Poželjno je da knjižnica nabavi takve računalne programe te educira knjižnično osoblje za njihovo korištenje kako bi ih moglo predstaviti roditeljima, učenicima, studentima i nastavnicima. Osim toga, važno je da knjižnica određeni broj računala opremi programom za sintezu govora koji tekst s ekrana pretvara u zvuk i programom za povećanje teksta. Na taj način disleksičnim osobama može se osigurati ravnopravan pristup internetu i elektroničkim bazama podataka. Također je važno da mrežne stranice knjižnice budu lagane za čitanje, jednostavnog i jasnog dizajna pristupačnog svim korisničkim skupinama.²¹

3.4.2 Program rada i aktivnosti u knjižnicama odgojnih domova

Sadržaj rada u suvremenim knjižnično-informacijskim središtima za osobe s poteškoćama u čitanju i pisanju, tj. učenju trebao bi se osmisliti kroz igru, razonodu i neobvezne djelatnosti. Odgojno-obrazovni rad treba uključivati različite sekcije kao što su recitatorska, dramska, novinarska, likovna, fotografska, grupa za biblioterapiju i sl. Biblioterapija se danas uspješno primjenjuje u oslobađanju emocionalnih napetosti²² razvijanjem mehanizma sučeljavanja sa stresom.

¹⁹ Nielsen, Gyda Skat; Birgitta Irval. Nav. dj., str. 8.

²⁰ Isto.

²¹ Gabriel, Dunja-Marija; Amelija Tupek. Knjižnično osoblje i poznavanje disleksije. // Edukacija korisnika i knjižničnog osoblja : zbornik radova / 5. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske, Opatija, 10. i 11. travnja 2003. ; uredila Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 93-102.

²² Barath, Arpad; Daša Matul; Ljiljana Sabljak. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996. Str. 65.

Oblik biblioterapije koji će se u okviru ovog projekta provoditi u suradnji s logopedima i knjižničarima, uz povremeno uključivanje studenata Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, nazvan je logo-biblioterapijom, a obuhvatit će sljedeće programe:

- dramatizaciju određenog teksta (npr., pročitani sadržaj osmisлити po ulogama),
- osvješćivanje glasovne strukture s puno slikovnih prikaza,
- osvješćivanje rečenice,
- oblikovanje slova različitim tehnikama (glina, crtanje i slično),
- oblikovanje i učenje abecede u različitim tehnikama (glina, crtanje i slično),
- osvješćivanje orijentacije u prostoru.

Novina je ovih programa upotreba građe prilagođene osobama s poteškoćama u čitanju i pisanju, tj. učenju. Iskustvo logopeda koji rade sa školskom djecom pokazalo je da uz upotrebu knjiga koje sadržajem, dizajnom i ilustracijama privlače pažnju osoba s poteškoćama u čitanju i pisanju dolazi do brzih pozitivnih pomaka u usvajanju jezika i pisma. Upotrebom kognitivnih mapa²³ na temu dobro odabranih tekstova otvaraju se mogućnosti djeci i mladima s teškoćama u učenju za bolje pamćenje, produblјivanje značenja i bolju organizaciju podataka za kvalitetno učenje.²⁴

Smjernice za građu laganu za čitanje donose pravila koja su osnova za prilagođavanje knjižnične građe (novine, vijesti, članci u časopisima, romani i sl.) specifičnim poteškoćama u čitanju i pisanju za različite skupine korisnika (osobe s disleksijom, osobe sniženih intelektualnih sposobnosti, osobe s demencijom, afazijom i druge). Iako ne postoje gotova rješenja o tome što je na kojem jeziku *lagano za čitanje*, temeljne postavke u Smjernicama daju jasna pravila koja se moraju slijediti da bi se postigla obilježja građe lagane za čitanje. U stvaranju preduvjeta za proizvodnju građe lagane za čitanje trebali bi se udružiti logopedi, defektolozi, knjižničari, učitelji i nakladnici. To napose vrijedi za nakladnike koji bi trebali razvijati tu složenu, a dosad nepoznatu granu izdavačke djelatnosti u Hrvatskoj.

4 Zaključak

Na primjeru predstavljenog projekta usvojena je sljedeća metodologija rada: uočavanje problema, utvrđivanje stanja, analiza stanja, upoznavanje nadležnih ustanova s njegovim specifičnostima, prijedlog rješavanja problema i traženje financijske potpore za organiziranje knjižničnih službi i usluga za osobe s posebnim potrebama te poticanje organiziranja dugoročne specijalne skrbi za takve osobe kako bi se mogle uključiti u svakodnevni život. Ta se metodologija, iako prov-

²³ Kognitivne mape su prikaz informacija iz nekog teksta na vizualno organiziran način.

²⁴ Galić-Jušić, Ines. Djeca s teškoćama u učenju : rad na spoznajnom razvoju, vještinama učenja, emocijama i motivaciji. Lekenik : Ostvarenje, 2004. Str. 116.

jerena na užoj skupini osoba s poteškoćama u čitanju i pisanju i poremećajem u ponašanju, može primijeniti kao dio istraživanja u proširenju *Nacionalne strategije jedinstvene politike za osobe s invaliditetom*. U prilog takvoj tvrdnji idu i preliminarni rezultati istraživanja (neprimjerenost knjižnica po pitanju prostora, fonda, opreme i stručnih djelatnika, kao i visok postotak disleksije i drugih poremećaja čitanja i pisanja) koji ukazuju na hitnost rješavanja problema knjižničnih usluga za osobe s posebnim potrebama, i to ne samo u anketiranim odgojnim domovima i kaznenim ustanovama.

Kako ovaj projekt ne bi ostao samo na istraživačkoj razini, za financiranje knjižničnih programa, službi i usluga u odgojnim domovima za osobe s poteškoćama u čitanju i pisanju tj. učenju predlažu se sljedeći izvori financiranja: posebna stavka u državnom proračunu u sklopu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi, Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstva kulture, sredstva iz proračuna županija, proračuna mjesnih vlasti i sredstva Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva te donacije iz poslovnog sektora.

LITERATURA

Barath, Arpad; Daša Matul; Ljiljana Sabljak. Korak po korak do oporavka : priručnik za kreativne susrete s djecom u ratnim i poslijeratnim vremenima. Zagreb : Tipex, 1996.

Čelić-Tica, Veronika; Mira Zovko. Školske knjižnice danas. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2000.

Gabriel, Dunja-Marija; Amelija Tupek. Knjižnično osoblje i poznavanje disleksije. // Edukacija korisnika i knjižničnog osoblja : zbornik radova / 5. dani specijalnog knjižničarstva Hrvatske, Opatija, 10. i 11. travnja 2003. ; uredila Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 93-102.

Galić-Jušić, Ines. Djeca s teškoćama u učenju : rad na spoznajnom razvoju, vještinama učenja, emocijama i motivaciji. Lekenik : Ostvarenje, 2004.

Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama. Plan i program rada [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/30/plan_i_program

Libraries Serving Disadvantaged Persons Section. Strategic plan [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VII/s9/annual/sp09-04.htm>

Miles, Thomas Richard; Elaine Miles. Sto godina disleksije. Jastrebarsko : Naklada Slap, 2004.

Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: <http://www.poslovniforum.hr/zakoni/zdr2003-2006.asp>

Nacionalni program za poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom / [uredništvo Štefanija Bortek-Knešaurek, Vesna Mihanović]. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 1999.

Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj od 2005. do 2008. godine [citirano: 2005-01-28]. Dostupno na: <http://www.ljudskaprava-vladarh.hr/default.asp?ru=11&gl=200411190000003&sid=&jezik=1>

Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga / priredila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice na čelu s Philipom Gillom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

Nielsen, Gyda Skat; Birgitta Irval. Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Saetre, Tove Pemmer; Glenys Willars. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Standard za školske knjižnice [citirano: 2006-05-09]. // Narodne novine 34(2000). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj [citirano: 2006-05-09]. // Narodne novine 58(1999). Dostupno na: <http://www.nn.hr/sluzbeni-list/sluzbeni/index.asp>

Svensson, Idor; Ingvar Lundberg; Christer Jacobson. The prevalence of reading and spelling difficulties among inmates of institutions for compulsory care of juvenile delinquents. // *Dyslexia* 7, 2(2001), 62-77.

Tronbacke, Bror Ingemar. Smjernice za građu laganu za čitanje. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.

Ustav Republike Hrvatske [citirano: 2006-05-02]. Dostupno na: http://www.vlada.hr/Download/2002/11/11/USTAV__REPUBLIKE__HRVATSKE.doc